

УДК 81-11'04

М. Я. Оленяк

ORCID 0000-0002-5888-326X

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ОБРАЗНОГО ПОРІВНЯННЯ: ДОБА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Стаття присвячена дослідженню середньовічних концепцій образного порівняння як західної, так і східної традицій. В ній актуалізується перехід від класичних фундаментальних напрацювань до середньовічного їх переосмислення в європейській спеціалізованій літературі, а також незалежне від них потрактування розглядуваної категорії за межами Європи. Встановлюється кореляція термінології різних епох та окреслюється залежність наукової думки від історичного етапу розвитку суспільства.

Ключові слова: образне порівняння, метафора, компаративність, середньовіччя, риторика, троп, фігура мовлення.

DOI 10.34079/2226-3055-2021-14-25-245-253

Постановка проблеми. Сучасні теорії метафори, а, відтак, і образного порівняння, яке практично завжди розглядається у світлі теорії метафори, переважно позиціюються як такі, що стоять в опозиції до класичних традицій, пов'язаних, перш за все з Аристотелем, котрий розглядав метафору виключно з позиції її функціонування в літературі та ораторських промовах (Black, 1993, с. 22; Lakoff and Johnson, 1980, с. 190–193; Lakoff, 1993; Ortony, 1993, с. 3). Однак, з відносною долею впевненості можна стверджувати, що не тільки дослідження образності сягають епохи античності, але й ключові аспекти сучасних концепцій і теорій метафори кореняться в давньогрецьких та давньоримських розвідках; позатим сучасна термінологія й окремі аспекти потрактування фігуративного мовлення несуть в собі відбитки становлення наукової думки протягом усіх історичних епох, які певною мірою визначали стан розвитку лінгвістики, котра згодом розвинулася з риторики. Прихильниками такого бачення проблеми можна вважати цілу низку дослідників (Filonik, 2021; Kirby, 1997; Mahon, 1999; Novokhatko, 2017; Ricoeur, 1978, 1996; Swiggers, 1984; Wierzbicka, 1986;), які знаходять ремінісценції Аристотелівських вчень в сучасних когнітивних теоріях метафори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зацікавленість образним мовленням, а, відповідно, й історією його дослідження не припиняється протягом багатьох століть. На сучасному етапі дослідники більшою мірою концентруються на розвитку метамови, не завжди віддаючи належне фундаментальним основоположним працям класиків. Водночас констатацію прямого зв'язку сьгоднішніх розвідок з напрацюваннями тисячолітньої давності можемо спостерігати в низці праць. Зокрема Swiggers (Swiggers, 1984) вбачає «дивовижно сучасні» тенденції в потрактуванні метафоричних процесів Аристотелем, в яких він прослідковує лінгвістичні, когнітивні та культурні параметри аналізу. Kirby (Kirby, 1997, с. 518) вважає, що дещо поблажливе, а інколи й агресивне, ставлення до теорій Стагирита є питанням моди та користанням з того, що подальша полемізація з ним неможлива. Про некоректне тлумачення і перебільшення різниці в поглядах на метафору давньогрецькими та сучасними дослідниками пише Filonik (Filonik, 2021), який стверджує, що когнітивні аспекти метафори були достатньо чітко сформульовані в давньогрецьких теоретичних працях, і що Аристотель розглядав

метафору не тільки як риторичний прийом, але і як концептуальний процес, що згодом частково було втрачено в давньоримській риторичі, яка слугувала основою пізніших європейських студій. Novokhatko, вивчаючи лінгвістичне потрактування метафори Квінтіліаном, доходить висновку, що «не зважаючи на те, що Квінтіліан термінологічно залишається в царині риторики, він достатньо прогресивно висвітлює деякі аспекти когнітивного, семантичного та прагматичного потрактування метафори, що наближається до того, що Лакофф назвав би «головним механізмом, за допомогою якого ми розуміємо абстрактні поняття та виконуємо абстрактні міркування» (Novokhatko, 2017, с. 317). Таким чином, є достатньо прихильників тієї позиції, що коріння сучасних потрактувань образного мовлення сягають глибокої давнини, однак, у переважній більшості випадків, якщо мовознавці й звертаються до історичної спадщини лінгвістики в цьому аспекті, то, як правило, обмежуються констатацією початку відповідних досліджень в епоху античності, з подальшим викладом сучасних концепцій, повністю залишаючи поза увагою епохи середньовіччя і відродження, що й зумовлює **актуальність даної статті**. Авторська позиція полягає в тому, що розвідки античних філософів, логіків, ораторів і літераторів визначили вектори подальших досліджень, в котрих первісні ідеї частково зазнали переосмислення в епоху середньовіччя, тому становлення наукових міркувань стосовно образного мовлення загалом і образного порівняння зокрема доцільно розглядати з позицій діахронії, хронології поповнення місткого світового «репозитарію» публікацій. Мовознавство в даному дослідженні трактується як динамічна система, що зазнає значних або незначних змін, які провокуються взаємодією різних факторів: історичних, соціальних, культурних тощо.

Мета даної публікації полягає в з'ясуванні становлення наукової думки стосовно образного порівняння в епоху середньовіччя як розвитку класичних концепцій давніх греків і римлян в умовах наступального розповсюдження Християнства в Європі. Її реалізація передбачає виконання низки **завдань**, які зокрема охоплюють: стисле окреслення досягнень в епоху античності, що передує середньовіччю; розвиток термінології, дотичної до сучасного потрактування образного порівняння; огляд напрацювань мислителів розглядуваної епохи; актуалізацію ідеї залежності мовознавчих теорій від особливостей тогочасного розвитку суспільства; географічну диференціацію концепцій образного порівняння.

Виклад основного матеріалу. Перехід від однієї епохи до іншої Kennedy (Kennedy, 1999) описує в контексті еволюції риторики від первинної до вторинної, стверджуючи зміну акцентів у риторичних промовах: спочатку для конкретних суспільно зумовлених цілей, коли риторика була по суті мистецтвом усного переконання, а потім їх адаптацію у вторинному середовищі, такому як література, де вони призвані створювати певний художній образ. Це явище він описує як «тенденцію риторики зміщувати фокус з переконання на розповідь, з суспільного контексту на особистий, з промови на літературу, включаючи поезію» (Kennedy and Chiappe, 1999, с. 3). Для образного порівняння, як і для метафори, перехід риторики на черговий виток своєї еволюції промовисто закарбувався в подальшій їх інтерпретації, особливо на тлі інтенсивного розповсюдження християнства в Європі.

До початку нашої ери Стоїки вже виокремили тропи та фігури мовлення, перший перелік яких був укладений в *ad Herennium*, і подальша доля метафори та образного порівняння пов'язується власне з цими двома категоріями, визначення та складові елементи котрих варіювалися від автора до автора. В період раннього Середньовіччя практично всі європейські розвідки фіксуються латиною, а різновиди образного порівняння номінуються транслітованими Аристотелівськими термінами *icon*

та *parabola*, до них додається *paradigma* (черговий транслітерований термін Аристотеля *παράδειγμα*, який він ніколи не поєднував з першими двома), і ці три гіпоніми формують гіперонімне поняття *homoeosis*, яке й відповідає власне образному порівнянню. Елій Донат (320–380) визначає тропи як вирази, чиє первісне значення змінюється заради окраси мовлення. *Homoeosis* є останнім, тринадцятим тропом Доната, який не входив до переліку тропів у *ad Herennium* (Murphy, 1970). Тлумачення виокремлених Донатом різновидів образного порівняння зафіксовано в *Etymologia sive origines* Ісидора Севільського (між 560–570 – 636) як тридцять перший троп. І хоча робота називається *Етимологія*, автор відносить образне порівняння не до етимології, а до форми аналогії (Elfassi, 2019, с. 256). Він фактично оперує тими самими транслітерованими термінами, встановлюючи кореляцію з античними давньогрецькими й латинськими відповідниками, проте в дефініціях спостерігається часткове переосмислення понять. Зазначається, що термін *homoeosis* перекладається на латину як *similitudo* і загалом позначає ситуацію, коли опис менш відомого явища пояснюється більш відомим, уподібненим до нього явищем (що повністю збігається з баченням Квінтіліана). Своєю чергою *icon* Ісидор співвідносить з *imago*, дублюючи автора *ad Herennium*, однак, на відміну від останнього, який в першу чергу робив акцент на меті висловлення (*imago* передбачався для осуду або цензури), Ісидор виводить на перший план не функційний аспект, а родо-видові відношення зіставляваних об'єктів, які й слугують критерієм розмежування перших двох типів *homoeosis*. Так, за словами автора, *icon* використовується тоді, коли ми намагаємося пояснити форму об'єкта подібного виду (Varney et al., 2006, с. 64). Як приклад наводиться рядок з Вергілія *Подібний до Меркурія в усіх відношеннях: голосом, кольором шкіри, світлим волоссям і витонченими молодими руками*. Приклад не містить предмета порівняння, яким, враховуючи визначення, очевидно є певна особа; однак факт відсутності предмета порівняння може бути невинним і може свідчити про те, що *icon* позначав як образ, з яким порівнювався об'єкт, так і образне порівняння загалом (щось на кшталт *similitudo* у Квінтіліана). *Parabola* визначається в Ісидора як порівняння неподібних об'єктів, прикладом якого виступає порівняння Цезаря з левом: *Як лев, якого важко помітити в пустелях спекотної Лівії, він атакував ворога*. Не дивлячись на те, що логіка розмежування *icon* і *parabola* цілком зрозуміла, очевидно є зміна смислового наповнення Аристотелівських термінів *εἰκόων* і *παράβολή*, які Ісидор подає як повні еквіваленти, адже порівняння Ахіллеса з левом у Аристотеля слугувало прикладом не *παράβολή*, а *εἰκόων*. Жодних коментарів стосовно зміни трактування первісних давньогрецьких термінів не надається, тому можна припустити, що або Ісидор не вважав за потрібне вдаватися до пояснення власного переосмислення класичних термінів у праці енциклопедичного характеру, або він не був знайомий з давньогрецьким текстом Аристотеля, а у своїй роботі прийняв за основу класифікацію Доната, не вникаючи в суть використовуваних термінів, як би парадоксально це не звучало з огляду на назву праці. Останній тип *homoeosis*, йменований *paradigma*, експлікує аналогію, позначаючи модель поведінки, яку можна зіставити з описуваним об'єктом, на основі їх (не)подібності, наприклад: *Сципій загинув під Гінноном так само героїчно, як це зробив Катон в Ютиці*. Безпосередньо після статті, присвяченої образному порівнянню, Ісидор окремим пунктом описує ще один вид *similitudo*, прикладами якого слугують необразні порівняльні вирази, тому можна припустити, що поділ Квінтіліаном порівняльних конструкцій на образні й необразні залишається актуальним для Ісидора також.

Праці Беди Преподобного (673–735) є яскравим свідченням того, що в середньовічній період неможливо чітко розмежувати образне мовлення і християнські повчальні історії, абстрактні ідеї яких ставали доступними для широких

мас саме завдяки використанню знайомих для середньостатистичного обивателя образів. У передмові до своєї праці, оригінал якої цитує Ruczek (Ruczek, 2018, с. 575–576), Беда осудливо згадує Греків, які начебто вважають себе авторами тропів і фігур, в той час як насправді Святе Письмо є джерелом фігуративного мовлення, і жоден світський учитель не в стані створити троп, який не був би раніше вжитим у Святому Письмі. І навіть якщо Греки й опанували теорію красномовства, то усі засоби останнього так чи інакше були зафіксовані, стверджує він, у Старому Завіті, або в словах пророків. Відбиток симбіозу образного порівняння і християнських притч промовисто закарбувався на етимології англійської лексеми *parable* ‘притча’, яка в сучасній англійській мові вживається на позначення короткої історії, що «повчає, або пояснює ідею, особливо моральну чи релігійну ідею», розвинувшись з латинізованого запозиченого слова *parabola*, котре було нічим іншим, ніж транслітерацією Аристотелівського образного порівняння, номінованого терміном *παράβολή* (Parable, 2021). Таким чином, образне порівняння отримує сакральне походження в середньовіччі, принаймні в англосаксів, і стає одним із провідних методів християнського просвітництва. Іншими словами, воно, фактично, сприймається як один з основних способів спілкування Бога з людьми. Окрім визнання божественної природи тропів і фігур мовлення, Беда нічого концептуально нового не додає до тогочасної полеміки щодо останніх. Він, наслідуючи Доната, також виділяє тринадцять тропів, перелік котрих завершує образне порівняння; використовує ідентичну термінологію, ілюструючи її власними прикладами. Прикладом *icon*, який, відповідно до Беди, призваний порівнювати людей чи пов’язані з ними поняття, виступає зіставлення праведної людини після смерті та ангела в Посланні від Матвія (...не будуть ні женитися, ні заміж виходити, тому що не будуть помирати, а будуть прирівнюватися до ангелів); а прикладом *parabola* – порівняння різнорідних речей – стає уподібнення царства небесного до зернини гірчиці (*Царство небесне є подібним до зернини гірчиці...*). Ruczek має рацію, зазначаючи, що особливістю образного мовлення в християнських притчах і промовах пророків є факт перетворення неподібності в приховану подібність (Ruczek, 2018, с. 591). Дійсно, різнорідність понять, зіставляваних в образних порівняннях канонізованих текстів, може бути настільки різною, що без додаткових пояснень, які, як правило, слідували за ними в промовах Христа чи пророків, легше збагнути неподібність, ніж подібність предмета та еталона порівняння. Третій, останній тип *homoeosis – paradigma* – актуалізує епізод, який міг би слугувати (анти)мотивацією для чогось. Одним з прикладів, які наводить Беда Преподобний, є заохочування до молитви, взяте з Послання від Якова: *Ілля був подібним до нас, терплячим, і дуже сильно молився, щоб не падав дощ, і дощ не падав на землю три роки і шість місяців*. З наведених Ісидором і Бедою прикладів третього типу *homoeosis – paradigma* – стає очевидним, що такі порівняння мають повчально-дорадчий характер; вони призвані сформулювати певний еталон у свідомості реципієнта. Інакше кажучи, якщо *icon* і *parabola* імплікують зображення станів чи дій такими як вони є, то *paradigma* імплікує те, якими вони повинні бути; в таких порівняннях – зразках поведінки – відбувається становлення еталона, свідоме формування прототипу. Саме через несформованість образу як прототипного, еталонного носія ознаки у свідомості реципієнта, *paradigma*, маючи пряме відношення до *homoeosis*, може мати лише опосередковане відношення до образного порівняння, а тому повна еквівалентність термінів *homoeosis* і образне порівняння є дискусійною. Більш того, об’єднання трьох транслітерованих Аристотелівських термінів в один кластер – *homoeosis* – є продуктом діяльності середньовічних дослідників, а не самого Аристотеля, який ніколи не встановлював зв’язку образних утворень з *παράδειγμα*.

Таким чином, середньовічні спроби впорядкування фігур мовлення і тропів, пов'язаних з образністю, їх організація в ієрархізовану парадигму, були певною мірою успішними й результативними в західній Європі, адже на цьому етапі визнається спільність сутності *icon* і *parabola*; однак, не зважаючи на активні процеси формування теорій мови (переважно на матеріалі латини) в контексті вивчення граматики, логіки і теології, риторика – царица стилю, а, відтак, і образного порівняння, залишаючись окремою дисципліною, значно поступалася в плані розвитку та отримала набагато менше уваги, ніж в добу античності. А ті нечисленні праці, які спорадично з'являлися, були швидше адаптацією давньогрецьких надбань з мінімальною долею новизни.

У середньовічний період також з'являються перші рукописи з риторики на теренах України. Йдеться про Ізборники 1073 і 1076 років, перекладені для князя Святослава Ярославича зі староболгарської мови, а в пізнішій версії – включно з перекладами певних уривків з першоджерела – скороченого видання візантійського трактату Георгія Хіровоска, написаного середньогрецькою мовою – *Περὶ τρῶπων* 'Про тропи' – який увійшов до староукраїнської версії. В переліку з 27 тропів знаходимо *притѣча*, яка відповідає давньогрецькому параболі з традиційним середньовічно-християнським потрактуванням (Максимович, 1991), однак помітною є відсутність у списку тропів власне образного порівняння, іменованого греками *εἰκόν*. В якості причини такої відсутності можна лише припустити, що автор оригіналу категоризував явище *εἰκόν* поза парадигмою тропів, внаслідок чого воно не знайшло свого відбиття у староруському тексті. Щоправда, переклад назви трактату *Περὶ τρῶπων* церковнослов'янською мовою звучить «О образѣх», водночас термін *образъ* є узагальненим поняттям для усіх, включених в перелік тропів, ймовірно в значенні 'спосіб творення (творчості)' (Дворцова, 1985), тому не може позначати ані еталон образного порівняння, ані самі образне порівняння загалом.

Беззаперечно, поза межами Європи також відбувалося становлення наукового потрактування образного порівняння та метафоричного мовлення, хоча вплив таких напрацювань на сучасні теорії практично невідчутний. Найбільш відомим осередком наукової думки є середньовічна Індія, де образне мовлення в санскриті вивчається крізь призму відновлення логічних відношень між компонентами висловлення і констатацію «несумісності» зіставлюваних понять, що, в принципі, корелює з європейським тлумаченням метафори, і формує основний принцип теорії непрямого висловлювання. Основна концепція санскритської теорії поезики концентрується довкола авторського задуму, який не може бути прямо вираженим і вимагає особливих технічних засобів – аланкар «прикрас» – які уможливають реалізацію творчого замислу поета (Цветкова, 2003). Розвиваючи ідеї поезики Бхамахи, в 12 столітті індійський філософ і драматург Руйяка робить спробу інвентаризації близько 12-ти варіацій формулювань образного порівняння, яке вважається одним із «поетичних прикрас» (аланкар) тексту. Аналізовані ним структури санскриту вважаються фігурами смислів, що базуються на порівнянні (аупамія) (Keith, 1941) та актуалізують ідею схожості обличчя коханої з місяцем; вони систематизуються у певну парадигму з окремим терміном для кожного структурного типу, який визначається позиціонуванням обов'язкових елементів порівняння, а також тих, які можуть синтаксично й семантично поширювати зіставлення. Так, наприклад, базовою конструкцією вважає він препозицію предмета порівняння щодо еталона (*Твоє обличчя, як місяць*), називаючи структуру «упама», дзеркальне її відображення (*Місяць, як твоє обличчя*) йменується «пратипа», далі виокремлюються моделі зі змінними на кшталт наявності додаткової ідеї контрасту, особливостей експлікації еталона, його уточнення, присутності інтенсифікатора, повтору і т.д. Кожна виокремлена модель має свою назву, що, претендуючи на вичерпність категоризації аналізованих структур,

термінологічно перенасичує класифікацію, однак сам факт спроби впорядкування наявних структурних моделей образного порівняння в санскриті свідчить про відчуття необхідності (на той час) наукового потрактування фігури мовлення, основна функція якої вбачалась у прикрашанні поезії.

Висновок. Через те, що образне порівняння розглядалося власне як риторична фігура, зацікавленість ним була обмеженою конкретними практичними завданнями, пов'язаними з мистецтвом красномовства і, меншою мірою, художнім стилем. Зміст, обсяг та ієрархія термінів на його позначення різняться в залежності від авторів риторик, відображаючи нюанси перекладу давньогрецьких і латинських текстів, розвиток лінгвістичної думки та поглиблення аналізу закладених давніми греками й римлянами європейських напрямків дослідження. Саме в добу середньовіччя вперше постає питання про генезис образного порівняння як прийому і про його первинне авторство, яке, в дусі епохи, виходить за межі людських можливостей і дарується мирянам в готовому вигляді для можливості подальшого використання. Втім, мотивація цього має суто політичний характер, адже метою є не стільки поглиблення знань про образне порівняння *per se*, скільки зміна пріоритетів, – зниження авторитетності класиків-язичників і посилення значущості та ваги середньовічного потрактування християнства, згідно з яким будь-які знання є заздалегідь визначені Богом.

Вже на такому ранньому етапі прослідковується різниця в підходах до вивчення образного порівняння: європейська (західна) традиція більшою мірою концентрується на функційно-змістовому наповненню розглядуваного явища як для поетичних, так і для суто практичних, навіть релігійних цілей, тоді як східна традиція зосереджується на структурному розмаїтті способів декорування поезії. Зосередженість на функційному потенціалі образних порівнянь в контексті суспільно-історичної домінанти християнської доктрини в Європі призводить до певного переформатування функцій античного *παράδειγμα* 'приклад, взірць' і введення його в домен образного порівняння як інструмента дидактичного впливу, призначеного формувати «правильні» еталони у свідомості мирян. Західний і східний напрямки досліджень розвинулися незалежно один від одного, і лише один (перший) став фундаментом для активного вивчення образного порівняння в епоху відродження.

Бібліографічний список

- Дворцова, Н. П., 1985. Художественный образ и тропы (к истории взаимоотношений). В : С. И. Кормилов, ред. *Литературные произведения XVIII–XX веков в историческом и культурном контексте*. Москва: Издательство Московского университета, с. 14–22.
- Максимович, К. А., 1991. О тропах, или об оборотах речи. Трактат Георгия Хировоска в Изборнике Святослава 1073 г. *Библиотека Annales*, [онлайн] Доступно : <<http://annales.info/byzant/small/hirovosk.htm>> [Дата обращения 27 сентября 2021].
- Цветкова, С. О., 2003. *Поэтическое украшение-аланкара в индийской поэтике «рити» XVII в.* Кандидат наук. Автореферат. Санкт-Петербургский государственный университет.
- Barney, S. A., Lewis, W. J., Beach, J. A. and Berghof, O., 2006. *The Etymologies of Isidore of Seville*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Black, M., 1993. More about metaphor. In : A. Ortony, ed. *Metaphor and thought*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 19–41. DOI : <https://doi.org/10.1017/SVO9781139173865.004>

- Elfassi, J., 2019. Isidore of Seville and the Etymologies. In : A. Fear and J. Wood, eds. *A Companion to Isidore of Seville*. Leiden : BRILL, pp. 245–278. DOI : https://doi.org/10.1163/9789004415454_010
- Filonik, J., 2021. Metaphors in Rhetoric : From Ancient Greek to 21st-Century Politics. In : S. Papaioannou, A. Serafim and M. Edwards, eds. *Brill's Companion to the Reception of Ancient Rhetoric*. Available at : <<https://silesian.academia.edu/JakubFilonik>> [Accessed 27 September 2021].
- Keith, A. B., 1941. *A History of Sanskrit Literature*. London : Oxford University Press.
- Kennedy, G. A., 1999. *Classical Rhetoric & Its Christian & Secular Tradition From Ancient To Modern Times*. Chapel Hill : The University of North Carolina Press.
- Kennedy, J. M. and Chiappe, D. L., 1999. What makes a metaphor stronger than a simile? *Metaphor and Symbol*, 14 (1), pp. 63–69. DOI : https://doi.org/10.1207/s15327868ms1401_7
- Kirby, J. T., 1997. Aristotle on metaphor. *American Journal of Philology*, 118 (4), pp. 517–554. DOI : 10.1353/ajp.1997.0056
- Lakoff, G. and Johnson, M., 1980. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press.
- Lakoff, G., 1993. The contemporary theory of metaphor. In : A. Ortony, ed. *Metaphor and thought*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 202–251. DOI : <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013>
- Mahon, J. E., 1999. Getting your sources right : what Aristotle didn't say. In : L. Cameron and G. Low, eds. *Researching and applying metaphor*. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 69–80. DOI : <https://doi.org/10.1017/CBO9781139524704.007>
- Murphy, J. J., 1970. The rhetorical lore of the boceras in Byhrterth's manual. In : J. L. Rosier, ed. *Philological essays. Studies in Old and Middle English Language and Literature in honour of Herbert Dean Meritt*. The Hague : Mouton, pp. 111–124.
- Novokhatko, A., 2017. The linguistic treatment of metaphor in Quintilian. *Pallas*, 103, pp. 311–318. DOI : <https://doi.org/10.4000/pallas.4420>
- Ortony, A., 1993. Metaphor, language and thought. In : A. Ortony, ed. *Metaphor and thought*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 1–16. DOI : <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.003>
- Parable, 2021. Online Etymology Dictionary, [online] Available at : <<https://www.etymonline.com/search?q=parable>> [Accessed 03 September 2021].
- Ricoeur, P., 1996. Between Rhetoric and Poetics. In : A. Rorty, ed. *Essays on Aristotle's Rhetoric*. Berkeley, Los Angeles, London : University of California Press, pp. 324–384.
- Ricoeur, P., 1978. The Metaphorical Process as Cognition, Imagination, and Feeling. *Critical Inquiry*, 5 (1), pp. 143–159. DOI : <https://doi.org/10.1086/447977>
- Ryczek, W., 2018. Ut figura sit. Beda Czcigodny o tropach pisma. *Vox Patrum*, 69, pp. 573–594. DOI : <https://doi.org/10.31743/vp.3276>
- Swiggers, P., 1984. Cognitive aspects of Aristotle's theory of metaphor. *Glotta*, 62 (1/2), pp. 40–45.
- Wierzbicka, A., 1986. Metaphors linguists live by : Lakoff & Johnson contra Aristotle. *Research on Language and Social Interaction*, 19 (2), pp. 287–313. DOI : <https://doi.org/10.1080/08351818609389260>

References

- Barney, S. A., Lewis, W. J., Beach, J. A. and Berghof, O., 2006. *The Etymologies of Isidore of Seville*. Cambridge : Cambridge University Press.

- Black, M., 1993. More about metaphor. In : A. Ortony, ed. *Metaphor and thought*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 19–41. DOI : <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.004>
- Dvortsova, N. P., 1985. Khudozhestvennyy obraz i tropy (k istorii vzaimootnosheniya) [Artistic image and paths (to the history of relationships)]. In : S. I. Kormilov, ed. *Literary works of the 18th – 20th centuries in a historical and cultural context*. Moskva : Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, pp. 14–22. (in Russian).
- Elfassi, J., 2019. Isidore of Seville and the Etymologies. In : A. Fear and J. Wood, eds. *A Companion to Isidore of Seville*. Leiden : BRILL, pp. 245–278. DOI : https://doi.org/10.1163/9789004415454_010
- Filonik, J., 2021. Metaphors in Rhetoric : From Ancient Greek to 21st-Century Politics. In : S. Papaioannou, A. Serafim and M. Edwards, eds. *Brill's Companion to the Reception of Ancient Rhetoric*. Available at : <<https://silesian.academia.edu/JakubFilonik>> [Accessed 27 September 2021].
- Keith, A. B., 1941. *A History of Sanskrit Literature*. London : Oxford University Press.
- Kennedy, G. A., 1999. *Classical Rhetoric & Its Christian & Secular Tradition From Ancient To Modern Times*. Chapel Hill : The University of North Carolina Press.
- Kennedy, J. M. and Chiappe, D. L., 1999. What makes a metaphor stronger than a simile? *Metaphor and Symbol*, 14 (1), pp. 63–69. DOI : https://doi.org/10.1207/s15327868ms1401_7
- Kirby, J. T., 1997. Aristotle on metaphor. *American Journal of Philology*, 118 (4), pp. 517–554. DOI : 10.1353/ajp.1997.0056
- Lakoff, G. and Johnson, M., 1980. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press.
- Lakoff, G., 1993. The contemporary theory of metaphor. In : A. Ortony, ed. *Metaphor and thought*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 202–251. DOI : <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013>
- Mahon, J. E., 1999. Getting your sources right : what Aristotle didn't say. In : L. Cameron and G. Low, eds. *Researching and applying metaphor*. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 69–80. DOI : <https://doi.org/10.1017/CBO9781139524704.007>
- Maksimovich, K. A., 1991. O tropakh, ili ob oborotakh rechi. Traktat Georgiya Khirovoska v Izbornike Svyatoslava 1073 g. [About paths, or about turns of speech. Treatise of George Khirovosk in the Izbornik Svyatoslav 1073]. *Biblioteka Annales*, [online] Available at : <<http://annales.info/byzant/small/hirovosk.htm>> [Accessed 27 September 2021]. (in Russian).
- Murphy, J. J., 1970. The rhetorical lore of the boceras in Byhrferth's manual. In : J. L. Rosier, ed. *Philological essays. Studies in Old and Middle English Language and Literature in honour of Herbert Dean Meritt*. The Hague : Mouton, pp. 111–124.
- Novokhatko, A., 2017. The linguistic treatment of metaphor in Quintilian. *Pallas*, 103, pp. 311–318. DOI : <https://doi.org/10.4000/pallas.4420>
- Parable, 2021. Online Etymology Dictionary, [online] Available at : <<https://www.etymonline.com/search?q=parable>> [Accessed 03 September 2021].
- Ricoeur, P., 1996. Between Rhetoric and Poetics. In : A. Rorty, ed. *Essays on Aristotle's Rhetoric*. Berkeley, Los Angeles, London : University of California Press, pp. 324–384.
- Ricoeur, P., 1978. The Metaphorical Process as Cognition, Imagination, and Feeling. *Critical Inquiry*, 5 (1), pp. 143–159. DOI : <https://doi.org/10.1086/447977>
- Ryczek, W., 2018. Ut figura sit. Bada Czeigodny o tropach pisma. *Vox Patrum*, 69, pp. 573–594. DOI : <https://doi.org/10.31743/vp.3276>

- Swiggers, P., 1984. Cognitive aspects of Aristotle's theory of metaphor. *Glotta*, 62 (1/2), pp. 40–45.
- Tsvetkova, S. O., 2003. *Poeticheskoe ukrashenie-alankara v indijskoy poetike «riti» XVII v.* [Poetic decoration-alankara in the Indian poetics of «rity» of the 17th century]. Ph.D. Abstract. St Petersburg University. (in Russian).
- Wierzbicka, A., 1986. Metaphors linguists live by : Lakoff & Johnson contra Aristotle. *Research on Language and Social Interaction*, 19 (2), pp. 287–313. DOI : <https://doi.org/10.1080/08351818609389260>
Стаття надійшла до редакції 08.09.2021.

M. Oleniak

HISTORIOGRAPHY OF SIMILE RESEARCH: THE MIDDLE AGES

The article deals with the study of medieval concepts of simile in both Western and Eastern traditions. It highlights the transition from the classical fundamentals to their medieval interpretation in the European specialized literature, as well as rather independent research of this category outside Europe. The correlation of terminology of different epochs is established and the dependence of scientific thought on the historical stage of society development is outlined. The paper demonstrates that the explorations of ancient philosophers, logicians, orators, and writers determined the vectors of further research in which initial ideas were partially reconsidered in the Middle Ages.

It is shown that in the early Middle Ages, almost all European research is conducted in Latin, and different types of simile are named by the transliterated Aristotelian terms “icon”, “parabola” and “paradigm”, the latter of which he himself never connected with the first two. All of them were thought to form the newly introduced concept of “homoeosis”, which actually corresponds to simile. In Western European works (at least in the Anglo-Saxon ones) simile acquires a sacred origin in the Middle Ages and becomes one of the profound methods of Christian enlightenment. It is perceived as one of the main ways in which God communicates with people.

Medieval attempts to organize the figures of speech and tropes associated with figurativeness into a hierarchical paradigm, which were made in Western Europe and Kyiv Rus', are generally characterized as quite successful and effective because at this stage the commonality of the essence of “icon” and “parabola” is recognized.

The paper proves that since simile was seen as a rhetorical figure, the interest in it was limited to specific practical tasks related to the art of eloquence and, to a lesser extent, artistic style. The content, scope and hierarchy of terms for its designation vary depending on the authors of the books on rhetoric, reflecting the nuances of translation of ancient Greek and Latin texts, the development of linguistic thought, as well as deepening the analysis of ancient Greek and Roman studies. The difference in approaches to the study of simile is clearly noticeable at such an early stage: European (Western) tradition is more focused on the functional and semantic content of the phenomenon for both poetic and purely practical, as well as religious purposes, while the Eastern tradition focuses on structural variety of ways of poetry decoration. These two directions developed independently, and only one of them (the first one) became the foundation for the active study of simile in the Renaissance period.

Key words: simile, metaphor, Middle Ages, rhetoric, trope, figure of speech.